

# РІДНИЙ КРАЙ

Українська часопись, виходить Київі що-тижня.

1908 р.

Число 10.

16 Березня.

Передплата приймається у Київі, в конторі „Рідного Краю“, на Маріїнсько-Благовіщенській ул., № 97.

Передплата від 1го Січня до кінця року 4 карб., з пересилкою; окреме число 8 к. Заграницю 6 карб. Окремі числа за границею по 10 коп.; на вокзалах залізниць по 10 коп.

За переміну адреси треба платити 20 коп

За оповіщення в „Рідному Краю“ після тексту треба платити за кожний рядок (стрічку) колонки петита 15 коп. Спереду тексту плата ще, за поміщення оповістки вдруге, втретє—дешевше.

Листи і рукописи треба засилати по адресі: Київ, редакція „Рідного Краю“, Маріїнсько-Благовіщенська улица, № 97.

Рукописи мають бути написані правописом „Рідного Краю“ і тільки з одного боку листа.

По потребі, редакція скорочуватиме і виправлятиме рукописи.

До кожної рукописі має бути приложено підпис авторовий і його адреса.

Не прийняті до „Рідного Краю“ праці вертаються авторам за їх кошт, а як не будуть взяті з редакції 2 місяці, то знищуються.

Вірші й інші дрібні речі не вертаються зовсім.

Зміст: Володимир Антонович. Державна Дума. Вісті. На Вкраїні. Вірш—*Свящ. В. Кашубського*. Півтора поезія (кінень), оповідання—*О. Пчілки*. Вірш—*П. Мазюкевича*. Українське слово й мистецтво. Вечер київської Просвіти. Карл Маркс. Дописи. Оповідки.

**ВИДАВНИЦТВО є. ЧЕРЕПОВСЬКОГО.**

Вийшла з друку і випущена на продаж:

Популярно-Наукова Бібліотека № 1.

Юр. СІРИЙ,

**ПРО СВІТ БОЖИЙ**

Бесіди по природознавству з 65 малюнками.

100 стр. ціна 30 коп.

Ого-ж автора: **ЖИТТЯ РОСТИН** (готується до друку).

Місце видання в книгарні Л. Ідзіковського, Київ, Хрещатик, № 29.

**УКРАЇНСЬКІ УЗОРИ.**

*Збірник Олени Пчілки.*

3-тє видання. Ціна 1 р. 25 к.

Продається в Київі в «Українській Книгарні» (Безакіна, 8) і книгарні Л. Ідзіковського (Хрещатик); в Полтаві—в книгарні Г. Маркевича (Бульвар Котляревського); в Житомирі—в книгарні Совинського (Б. Бердичевська.)

**До справи**

*збудовання пам'ятника Т. Г. Шевченкові в Київі.*

Приставши до справи збудовання пам'ятника найславнішому українському поетові Тарасу Григоровичу Шевченкові, Полтавська Земська Управа з належного дозволу збирає по всій Росії кошти на цей пам'ятник. Оголошуючи сю святу для українського народу справу, Полтавська Губерська Земська Управа сподівається, що і духовні сини України, і цінителі високого й прекрасного, взявши в ній участь своїми, хоть би й дрібними жертвами, допоможуть поставити в осередкові України—Київі—пам'ятник, достойний великого народного поета. Кошти на пам'ятник збирає Полтавська Губерська Земська Управа безпосередно, а також через громадські просвітні інституції і через довірених приватних людей.

Видавництво „Український Учитель“:

Б. Грінченко,

**ПРО КНИГИ.**

Як їх вигадано друкувати. ♦ ЦІНА 10 коп.  
Продається в усіх кращих книгарнях на Україні.

### Володимир Антонович.

7-го Березня в Києві, в своїй господі, помер Володимир Антонович, київський професор, славетний український історик і діяч.

Наше українське життя склалося так, що між свідомою українською інтелігенцією й ширшими народними кругами лежить неначе прірва, або широка пустеля. Через те часто буває, що людина з кругу інтелігентного хоч як щиро працює, маючи на меті користь свого народу, а застається невідомою тому людові.

Тим-то може бути, що й імя заслуженого ученого й громадянина, В. Антоновича, до сеї пори не відоме де-кому з наших читачів.

В українському письменному крузі імя Антоновича стало відоме вже літ коло п'ятидесяти назад. Се було в початку 1860-тих років; ще тоді очі українців-патріотів, народників, з великою увагою й поважанням звернулися на молодого В. Антоновича, що виділився з гурту молодих поляків.

Чого-ж українці так прихилилися до Антоновича, коли він був поляк?—подумає хтось... Того, що він пішов за найкращими думками того часу і виявив те щирим, чесним словом. З кінця 50-десятих років минулого століття зрокинулася в освіченої молоді живіша прихильність до народу, живіша думка про свої обов'язки перед ним. Прокинулася та думка і в Антоновича й примусила його сказати прилюдно таке слово: „Я поляк, та я живу в краї, що заселений народом українським, і я повинен віддати йому свою працю, зробити, скільки зможу, для добра його. Я зрікаюся свого чужинства і хочу заслужити, щоб Україна назвала мене своїм сином“.

Таку „Сповідь“ надруковав Антонович у 1862 році в українській часописі „Основа“.

Антонович ніколи не забував того, що сказав. Він увесь свій вік працював тільки на українському полі. Бувши добре освіченим, маючи велику здатність до науки, він вибрав науку історії України і учив її—з книжок, з старих документів, з живих розповідей народних. Бувши молодим чоловіком, він, вкупі з товаришами студентами, ходив по Київщині й інших місцях, дивився, слухав. Всі свої дослідження він зводив до купи і незабаром став відомим ученим істориком.

Вернемось до самого початку його життєпису.

Володимир Антонович народився року 1834, в Київщині, в с. Махнівці бердичівського повіту, в польсько-шляхетській сім'ї. Учився в 2-й одеській гімназії. Скінчивши у Києві медичний факультет, він перейшов на історико-філологічний і року 1860 вийшов кандидатом історичних наук. Два роки Антонович був учителем в 1-й київській гімназії і в Київському кадєтському корпусі.

В 1870 році він оборонив свою дисертацію „Послѣднія времена козачества на правой сторонѣ

Днѣпра“, і, здобувши степень магістра „русской исторіи“, був запрошений за доцента на кафедру, а р. 1878-го оборонив докторську дисертацію „Очеркъ исторіи великого княжества литовскаго“ і став ординарним професором у Києві. Читав лекції аж до остатніх літ і таким способом пробув професором у київському університеті 30 літ.

Слухачі-студенти любили Антоновича, бо вони не тільки чули його лекції, а вони завжди мали від його й добру пораду та заохоту до праці. З учеників Антоновича вийшло чимало вчених, уславлених тепер своєю працею над українською історією: М. Грушевський, О. Левицький, Голубовський, Багалій і інші.

За 20 літ свого редакторства в Комисії для розбору древніх актів, Антонович видав 13 великих томів „Архива Юго-Зап. Россіи“ і три видання збірників літописей.

Працюючи в Комисії, Антонович брав не малу участь і в інших наукових виданнях, даючи до них статті по історії, археології та етнографії. Працював він в „Записках“, в „Трудах ю. з. отдѣла географич. общества“, в „Київських університетських звістях“, в „Київской Старинѣ“ і в багатьох інших.

Разом з М. Драгомановим Антонович випустив дуже поважне видання—„Историческія пѣсни малорускаго народа“. Обидва учені зробили тямущий вибір народних пісень і додали цінні учені пояснення їх.

Працював Антонович скільки літ, дуже ретельно, і над українським словарем.

Відав ще Антонович багато праці на досліді по археології України, дав цілу науку її. Починаючи з року 1870, ні один археологічний з'їзд не відбувся без його участі.

Та не тільки яко учений і професор—здобув собі славу А—ч: він близько брав до серця заходи поступових українців біля культурної праці, біля визволення з під теї темної хмари, що здавен тяжила над українським життям. Порада й участь Антоновича багато важили в сих заходах; до його слова прислухалися і окрім люде, й українські кружки, те слово вершило не одну справу.

Тим-то хоч Антоновича не можна назвати „борцем“, хоч не виступав він на „бойовому“ полі—праця його була спокійна,—але участь його і в національно-громадському життю нашому була велика.

Смерть Антоновича—велика втрата для України. Велика сила зійшла в могилу!—Треба жити надією, що ученики Антоновича не дадут перерватися великій праці, нестинуть її далі.

Поховано Антоновича в Києві. Похорон був дуж урочистий. Було сила людей, вінків; опріч промов сказаних над труною, було надіслано з-відусіль дуж багато телеграм, що висловляли великий жалъ прихильників славетного ученого і діяча.

## Державна Дума.

Засідання 7-го Березня.

(Вшанування пам'яті А. Караваєва. Розглядання законопроекта про одпускання арештованих до строку).

Перед одкриттям засідання, депутат Булат попрохав слова для пильної речі і виступив з такою заявою: „Ми одержали звістку, що вчора вночі в Катеринославі умер від злочинницької руки лікар Караваєв, що був членом 2-ої Державної Думи і належав до трудової групи. Невимовно вражені горем, ми, депутати трудовики, просимо Думу вшанувати пам'ять небіжчика вставанням“.

Далі засідання було присвячене читанню, по статтях, законопроекту про умовне увільнення арештованих із тюрми до строку. До сього законопроекту було внесено більш 30 поправок. Перша стаття пройшла без суперечок. Розглядаючи другу статтю, Дума постановила доручити міністрові юстиції, щоб він негайно вніс законопроект про те, яка повинна бути грошова запомога з коштів державного казначейства тим товариствам, опекунам, що клопотатимуться про одпущених арештантів. Розглядаючи третю статтю, поступові депутати бажали внести таку поправку, щоб можна було одпускати до строку і тих, що засуджені до кріпости.

Гегечкорі заявив, що, на його думку, прису-жені до кріпості не схотять користуватись тим новим законом; їх слід негайно визволити і дати нагороду за ті страждання, що вони прийняли, борючись за народні права.

Поправку сю відкинуто; отже засуджені до кріпості не будуть користуватись новим законом про одпускання до строку. Було ще внесено поправку, щоб закон про умовне увільнення примінявся й до тих, що засуджені на шість місяців. І цю поправку відкинуто. Прийнято статтю третю. По цій статті одпускати до строку тільки тих арештованих, що їм було присуджено сидіти не менш, як 8 місяців; і сих одпускати лише тоді, як вони вже пробули три четверті строку.

Внесено було поправку, щоб сей закон не давав права одпускати до строку арештантів, засуджених за конокрадство.

Андрійчук говорив, що конокрадів слід вішати, Тимошкін радив виключити з сього закону присуджених за крадіжку робочої скотини.

Комісія-ж радила внести таку поправку, що не будуть увільняти до строку арештантів, засуджених в тюрму за крадіж коней.

Дума більшістю голосів прийняла сю поправку, що радила комісія.

До 5-ої статті, коли говорилося, хто саме має право починати річ про увільнення якогось арештанта,—додано, що річ про се має зніматися—тюремний начальник того місця, де сидить арештант.

Після перерви, Дума прийняла останні статті сього законопроекту і таким чином скінчила перше розглядання законопроекту по статтях.

На черзі—розглядання доповіді комісії, що треба запитати в міністра военного і в міністра фінансів, чому не обложено поземельними податками де-яких богарних земель у Туркестанському краю? се-б то таких земель, де нема штучного поливання і де землю не так порують, як в інших місцях Туркестану, а видають облогом і часом тільки вспівають засіяти під дощ.

Товариш міністра фінансів Покровський пояснив, що ті землі не можна було обложити податками так, як інші, бо вони не розмежовані і не нанесені на план. Незабаром міністерство має все те зробити.

Дума, вислухавши пояснення товариш міністра, постановила, що сього пояснення досить і що не треба вносити „запитання“ в міністерство про ті богарні землі.

Засідання 11-го Березня.

(Суперечки про посольство в Токіо. Розглядання законопроекту про народній освіті).

Зпочатку засідання, знову почались суперечки про заведення посольства в Токіо. Нового нічого не сказав і тому промови були не цікаві.

Трохи оживила засідання промова Чхеїдзе. Він говорив, що доки не відміниться напрямок нашої політики, доти буде все одно, чи місія чи посольство: се нічого дати не може. Далі він пояснив, що наша політика на Дальньому Сході заснована на захваті великих земель, а се роздражнює інші держави і викликає ворожі відносини між ними й Росією.

Скінчив він промову заявою, що доки буде керувати політикою не відповідальне відомство, доти не може бути ніякого миру.

Після кількох промов, Дума вислухала законопроект по статтях і без суперечок прийняла його й передала в редакційну комісію.

На черзі доклад комісії по народній освіті. Комісія розглянула урядовий законопроект про те, щоб дати з державного казначейства міністерстві народньої освіти кредит в 1 мільон і 400 тисяч карб. на потреби початкових шкіл, а 5 мільонів і 500 тисяч карб. на заведення загальної початкової освіти.

Після читання доповіді, виступив з промовою Білоусов (соціал-демократ.) Він зазначує, що уряд ніколи не дбав про народню освіту, уряд вважав просвіту шкодливою для себе і тому міністерство освіти, за сто літ свого існування, нічого не зробило для заведення загальної народньої освіти.

Челишов висловив бажання, щоб у школі дати права батькам школярів, се-б то щоб батьки



разом з учителями давали розпорядок у шкільних справах.

Далі він зазначив, що учителі мають малу плату, що теперешній шинкарь має більшу плату, ніж учитель, а тому уряд повинен дбати про те, щоб дати вчителям більше.

Родічев у своїй промові зазначив, що Дума не повинна жалувати коштів на народню освіту, повинна асигнувати 10 мільонів. Він казав: Од Думи вимагають багато мільонів на оборону держави, але ті мільйони загинуть дармо, коли в нас буде не грамотне військо.

Закінчив свою промову Родічев так:—„Справа народної освіти повинна бути очищеною від національного гніту, бо він дуже шкодить розвитку культури. Справа народної освіти повинна бути очищеною від національної нетерпимости; освіта повинна відбуватись на рідній мові.

Засідання закрилось у шостій годині. Ще осталось на друге засідання—46 промовців.

## Вісті

♦♦ **Сенатський наказ про партію народної свободи.** Сенат розглянув скаргу Гесена, Камінки, Мілюкова та Струве на постанову петербургського „присутствія по обществах“, що не дало дозволу на взаконення партії народної свободи. Сенат видав наказ, що він оставляє скаргу без ухвали, бо в статуті не зазначено мети товариства, та способу її діяльності.

♦♦ **Стесель під арештом.** На петербургську квартиру до Стеся прибув плац-адютант і одвіз його в Петропавлівську кріпость. Посажено Стеся в камеру біля Небогатова. Під вікном у Стеся—садок, куди випускають для прогуляння. Стесельові жінці дозволено привезти в його камеру нову обстановку й одягу йому. Недалеко від камери міститься їдальня, де обідають Небогатов та засуджені до кріпости командири тих броненосців, що були в небогатовській ескадрі,—Лішін та Григорьев.

♦♦ **Переселення на Сахалін.** Головний уряд хліборобства, бажаючи для політичної мети, заселити північну частину острова Сахаліна, постановило посилати туди частину переселенців, давши їм різні вільготи та полегкості.

♦♦ **З'їзд сценічних діячів.** Міністерство внутрішніх справ дало дозвіл Урядові всеросійського союзу сценічних діячів улаштувати в Москві на четвертім тижні посту всеросійський з'їзд сценічних діячів. Завдання з'їзду—вияснити сьогочасне становище театральної справи в Росії і знайти спосіб до його поліпшення.

♦♦ **Шкільні іспити.** Міністр народної освіти видав такий циркуляр, що знову встановлює

переводні іспити в середніх школах. На підставі того циркуляра, з цієї весни в усіх гімназіях, в реальних та в інших середніх школах, буде введено переводні іспити; не держатимуть їх тільки учні перших двох класів.

♦♦ **Керовниця в „союзі руського народу“.** В сей час з дозволу Дубровіна заправляє справами союзу руського народу якась пані Полу-боярінова, що має великі кошти і 10 будинків у Петербурзі. Увесь свій маєток і кошти вона хоче віддати на користь союзу, а тим часом бажає забрати до своїх рук усі союзницькі справи. Тепер Полубоярінова увесь час сидить у головній раді Союзу і доглядає за діяльністю канцелярії тієї Ради. В союзницькій раді вона має велику силу.

## Дворянський з'їзд.

В Петербурзі розпочався дворянський з'їзд, маючи головою А. Бобринського. Зібралось 147 депутаців від тридцятих губерній; в члени Державної Думи й Державної Ради. Сімбірський предводитель дворянства прочитав доклад про те, що треба змінити розпорядки в дворянських приютах та пансіонах. Пурішкевич, охвалюючи працю Державної Ради, казав, що треба побільшити число членів від дворян у Державній Раді, бо вони можуть працювати найпильніше. Брячаников, говорячи проти побільшення числа членів назначених, дуже різко говорив про старих членів-пансіонерів, що не здатні до поважної конституційної праці в Держ. Раді. За цю промову дворяне дуже розгнівались на Брячанинова, гукали: „виключити!“ „вигнати!“... Самарин читав доклад про те, що реформи ніякої не треба. Змагався тільки один Брячанинов, говорячи, що потрібна цілковита реформа, зміна виборних прав, потрібно знищити поділення на „сословія“. Всі, проти одного Брячанинова постановили, що переміни ніякої не треба.

З'їзд зовсім свій, закритий, дописувачів од газет ніяких де допускають,—тих, що прийшли, випроважено за допомогою поліції. Членам з'їзду не дозволяється говорити з ними й де-інде.

## Справа про виборгський поклик.

11 Березня Сенат розглядав скаргу по справі за виборгський поклик. Скаргу було подано присяжним повіреним Тесленком од імени 102 підсудних на рішення судової палати, що присудила 155 депутатам першої Думи, за виборгський поклик, сидіти в тюрмі.

Першим говорив Тесленко, доказуючи, що в присуді судової палати нема доказів на обвинувачення, поставлені палатою по статтях 129 і 132.—За виборгський поклик можна обвинувачувати по одній статті, а 129 стаття мусить одпасти.

Після Тесленка говорив присяжний адвокат Гольштейн; він не визнавав того злочину, що карається згаданими статтями.

Найбільшу промову сказав адвокат *Грузенберг*. Він доказував, що присуд судової палати засновано на помилці. Розглядаючи юридичні основи касаційної скарги, Грузенберг скінчив свою промову так: Держава бажає знати, чи справді суд мав формальне право знищувати політичні права перших народних представників,—чи, може, це є судова помста?

Після промов оборонців, говорив сенатор *Кемпе*. Він одкидав усі доводи касаційної скарги. Він висловив таку думку, що Сенат повинен затвердити присуд судової палати над 155 першими народними представниками; для закінчення своєї діяльності вони їздили в Фінляндію, скласти там поклик до народу, призволяючи його не коритись законам.

Після промов усі вийшли, а в залі zostалися сенатори для наради.

Через годину оповіщено, що з постанови Сената касаційну скаргу колишніх членів першої Державної Думи, обвинувачених в справі про виборгський поклик,—оставлено без ухвали (одкинено).

Таким чином, депутати мають сидіть у тюрмі, по 3 місяці.

Є чутка, що три сенатори не голосували за сенатську постанову, а осталися при власній думці.

## НА ВВРАЇНІ.

♦♦ **Циркуляр про службу студентів на залізних дорогах.** В управу південно-західних залізних дорог прийшов циркуляр від головного уряду, щоб не допускати ніяких студентів, а ні учнів середніх шкіл, до служби в конторах залізних дорог, або на лініях. Можна допускати до служби тільки студентів з університету, та й то тільки літом і тільки для контролювання білетів у поїздах на підгородних лініях. Сини тих, що служать на залізній дорозі, можуть, буди студентами, служити, теж тільки літом, десятниками, і то щоб їм платилося не більше, ніж платиться на цьому уряді.

♦♦ **Синодський наказ.** Чернігівському єпископові Антонію об'явлено строгий виговор од святийшого Синоду за те, що в його єпархії, в селі Семенівськ, повисився у вітварі священник Покровський. Крім сього в тій церкві, де повисився священник, заборонено одправу на п'ять літ і на такий же час позбавлено священницьких прав 2-го священника, а увесь причт посажено на рік у манастирь.

♦♦ **Пропажка судових справ.** В той час, як у Глухів їхала залізницею виїждна сесія Нижньосудового окружного суда, у неї було вкрадено всі папери, що по них мали розглядати в Глухові різні судові справи.

Відшукати тих паперів не змогли й до сього часу.

Послано міністрові юстиції телеграму, щоб він розпорядився, що діяти, бо в Глухів з'їхалось до 300 душ підсудних, оборонців, свідків та членів окружного суда.

♦♦ **Царське помилування**—дано дев'ятьом селянам городнянського повіту чернігівської губ. Селяне ті були засуджені чернігівським окружним судом, 8-го Лютого 1907 р., за участь в єврейському погромі, до сидіння в тюрмі, де-які на 1 місяць, де-які на 8 місяців.

♦♦ **З'їзд представників кооперацій (спілок) у Харкові.** Харківське сільсько-господарське товариство в другій половині Березня скликає нараду з представників кооперативних та потребительських товариств.

На нараді буде обмірковане питання про обопільні відносини між кооперативними товариствами, про відношення до них земства, та земської агрономії і багато чого иншого.

Всі постанови цього з'їзду будуть послані на обміркування всеросійського спілкового з'їзду.

♦♦ **Пироговський з'їзд.** Рада харківського університету взяла на себе почин скликати XI лікарський Пироговський з'їзд в Харкові.

♦♦ **Заснування Педагогічного Товариства.** 9-го березня, в Києві, в залі Фундуклеївської гімназії було відкриття сього „педагогічного Общества імені Ушинського“. На відкритті був архієрей, попечитель Зілов, ректор університету Цитович, де-які професори й учителя. Головою товариства буде Г. Рекашев.

♦♦ **Бара різками.** На нараді земельних власників *Звенигородського* повіту, в Києві, при участі старшини та станових приставів, ухвалено було, щоб при боротьбі з терором по селах вживать для молоді від 14-ти до 18-ти років—кару різками, а старших „порочних“ селян висилати на заслання. Признано ще потрібним побільшити адміністративну владу волостних старшин.

♦♦ **Переселення.** Полтавське губернське земство, маючи свою власну переселенську організацію, одержало дозвіл послати „ходаків“ у області Тургайську, Уральську та Акмолинську, хоч тепер такого дозволу вже нікому не дається. Земство зайняло 15,000 участків землі; ту землю будуть ділити на душі.

В Роменську земле-устроїтельну комісію подано заяву од 4,000 селян, що вони бажають переселитися до Азіатської Росії.

♦♦ **Забастовка слуг у студентській столовій.** Слуги студентської столової київського політехнічного Інституту вдалися до інститутської економічної комісії, вказуючи на своє тяжке становище. Комісія одмовилася загодити їх вимоги. Тоді слуги припинили свою роботу і 11-го Березня столова закрилась.

## Олександр Караваєв.

(Некролог)

5 березня вночі умер депутат другої Думи—Олександр Караваєв, що був поранений у себе дома двома невідомими злочинцями.

Родився Караваєв у 1855 році в Пермській губернії, на турьїнських шахтах, в селянській сім'ї. Вчився Караваєв зпершу в шахтарській школі, а потім родичі його, що жили в Єкатеринбурзі, згодились взяти його до себе за плату 5 карб. у місяць і це дало Караваєву змогу скінчити гімназію. Скінчив Караваєв петербурзьку медико-хірургічну академію, в 1879, а через п'ять років здав іспит на доктора медицини. Будучи лікарем в Єкатеринбургським повіті, Караваєв поклав багато праці на організацію волосних санітарних попечительств. Лікарюючи в Петербургській губернії, Караваєв дбав про освіту робітників; але його було вислано з Петербургу і заборонено було йому жити в промислових губерніях. Побувши короткий час в Минській губернії, Караваєв переїхав до Катеринославу і там брав участь у просвітній праці. Своїми поглядами Караваєв належав до тієї школи народників, що мала представниками Чернишевського та Михайловського. Ці погляди Караваєва не відмінилися до самого останнього часу, а в Державній Думі він увійшов до трудової громади і був самим ревним її членом. Повернувшись з Думи в Катеринослав, Караваєв почав щиро дбати про організацію загально-просвітних лекцій і в той же час подавав лікарську допомогу і багатим, і убогим, а особливо робітникам, що дуже його любили й шанували. Про це свідчить те, що після смерті Караваєва висловили свій жаль, на сторінках газети „Южная Заря“, робітники різних майстерень та заводів. Жалувало й все громадянство. Як любили й шанували всі Караваєва, видно й з того, що за його труною йшло більш десяти тисяч народу, всякого стану.

## Рідний край.

Сине небо.. а по ньому  
Де-де білі хмароньки,  
Зелені гай над ставом,  
Край городів—вербоньки.

Геть прослалися стьонжками  
Рівні, довгі поля,  
Мак, волошка між хлібами,  
Вітерець по них гуля...

Рідний краю! як згадаю  
Твою милую красу,  
Я душею оживаю,  
Серце я к тобі несучу:

Рідні там мої могили,  
Рідне там моє село...  
Тих згадаю, що спочили,  
Що минуло, що було...

Що минуло—спогадаю,  
Хоч травою поросло,  
Щирим серцем привітаю—  
Що воскресло, ожило!

Священник В. Кашубський.

## Півтора оселедця.

(Кінець).

II.

Наша учителька, пані Олександра, дуже добре пам'ятала про сподіване завітання інспектора. Коли саме він приїде, господь його знає, а все треба було в класі підготуватись... Вона-ж, пані Олександра,—„зав'язуюча“ школою, ніби старша, то з неї й питатимуть більше.

А „зав'язующею“ вона стала через те, що колись чоловік її був при тому уряді (а вона в його за помічницю); по смерті-ж чоловіка, поміщик того села Будищ,—батько панни Оксани,—досяг, яко опекун школи, що пані Олександрю з помічниць перевели в „зав'язуючі“, а за помічника прислали учителя,—отож Андрея Семеновича,—бо одній людині й справді тяжко було-б у сій школі.

Школа була велика, на три групи. Містилася вона в просторому, новому будинкові (а не в такій старій халупі, як ото часто бувають).

Коли хочете, то ходім побачимо, що робиться в школі,—саме тепер іде там учіння.

Он пані Олександра вовтузиться з своїми хлопцями. Розповідає їм щось із закону Божого; бо панотець Миколай хоч має обов'язок учити в школі, але він саме тепер,—по смерті старого священника, отця Павла, (Ви його не знали),—має аж два приходи, то йому нема часу учити школярів; хіба коли-не-коли загляне в школу.

Переказала учителька знов приповідь, чи тую притчу, про сіяча й зерно, тепер перепитує школярів (бо-чогось то цю приповідь частіш усього питають на візитаціях). Хлопці трохи сплутали, на якому ґрунті щб вишло з зерна. Треба їм добре розтлумачити й вбити в голову!...

По скінченню закону Божого, прийшли до „руського“. Взяли належну книжку. Ох, оте „Наше родное“! Не яке воно й „родное“, або хоч і



„родное“, то не для нас, а може для яких рязанців, чи туляків,—у нас же з ним мороки чимало, поки розтлумачиш дітям, що в тому „родному“ говориться... Інше слово, то, по правді сказати, й сама учителька не второпав; ну, а треба якось-то раду давати!...

Переказує пані Олександра, та перепитує в хлопців, щоб уміли „толково“ розповідати, неначе-б то „своїми словами“, прочитане в книжці. Хлопці поводяться вільно,—видно, не звикли боятися учительки; навіть всякі питання задають, коли над чим спиняться.

Гаразд! Тепер треба писати. Пишуть пильненько; інше аж кінчик язика висуне, так-то вже пильнує. Нічого! „діктант“ вийшов п'явенький,—помилку ще не так-то багатько; ото тільки той „м'який знак“ або втече, або в'явиться там, де йому зовсім не слід бути, та й буква „Ѣ“ не завжди слухається... Треба знов переказувати всі вставки, де чому слід бути, бо таки-ж се—старша група.

Ще-ж і „задачі“ треба трохи поробити. Вже ж то з певністю щось таке завдасть інспектор,—вови се люблять. Бере пані Олександра задачник і загадує: „нікто купил 760 карандашей“...

— І-і, брат ти мій!—гукає вихриятий хлопець Кузьма Тхоренко:—ото сила!.. на віщо йому стільки карандашів? От, як би нам стільки!—

Іншим часом учителька поговорила-б про це, тепер же спинила учня:—Ну, ну, Кузьмо, не протривай уже, будь ласка! треба діло робити. Он інспектор приїде,—треба щоб тямали задачі, та вміли швидко їх робити. Ну, запишуй далі!—Записали і за яким часом розлічили, по чому вийшли карандаші і по скільки їх прийшлося на якихсь учеників.

Далі розібрали ще де-який дивний покуп; а одна справа, з розділянням якоїсь-то спадщини, таки й добре далася в знаки, поки її довели до ладу... Аж один з менших школярів,—трохи шевелявенький,—промовив:

— Ну, вже той „нікто“! як що купити, або як почне ділити, то вже такого наклутить, що й не зовбелес!

— Ого добре, що вже він помер!—додав другий школяр, бо саме була така задача, що теж починалася словами: „нікто умер і разділіл своє имущество так“...

Старші учні взяли сих менших на глуми:—Дурний ти, хіба ж нікто справді вмер! Ось тобі знов задача про його!

— Ну, тепер годі!—мовила далі учителька,—можете йти; та глядіть же, не забувайтеся, пам'ятайте добре все, що вам говорилося.

— Не забудемо! не забудемо!—весело гукають хлопцята, жваво забираючись у дорогу.

Змучена та заклопотана вернулася пані Олександра в свою домівку. Щось ї їсти не хотілося,

як принесла Титяна борщ. Здавалося, що й Катруся більш докучає, ніж коли...

Не встигли пообідати, як у хату ввійшов Андрій Семенович,—якийсь такий стурбований, мов аж блідий.

— Ось, нате вам записку!—мовив він, подаючи пані Олександрі невеличкий папірчик:—се вам дівчина принесла, від вашої куми, панни Оксани. Каже дівчина, що вже гость з города приїхав...

— Інспектор?—турботно перепитала учителька.

— Еге-ж... Читайте вже, мабуть про його й пише...

— Так і е!—гукнула учителька, пробігаючи бистрим поглядом листочок:—вже приїхав, у їх сидить! Оксана пише, що завтра він приїде в школу... Ах, боже мій!... щож тут робить?—учителька замешталася.—А де дівчина? вона ще тут?

— Ні, вже пішла; як віддала мені в дворі записку, зараз і пішла.

— Ах, боже мій! на-що-ж ви її одправили без мене?—гнівалася учителька.

— Та вона сказала, що їй говорили тільки віддати записку... Казала, що їй ніколи... мабуть, через гостя. А щож вам треба?

— Та написала-б може щось Оксани!... Ну щож тут робить?

— Та щож робить? Треба-б послати до отця Миколая,—радив Андрій Семенович:—треба-ж, щоб він знав...

— Так, так! звісно, треба!... зараз треба послати!... Та кого ж? Матвій пішов чогось до волости, а Титяна там у кухні пореється... Хіба, може, ви підете?

— Та можу й я,—згожувався охоче Андрій Семенович,—треба в його де-що розпитати: він же все те краще знає...

— Еге-ж! Ідіть. Або ні, пострівайте,—ходім разом! там усі вкупі порадимось...

Так мовила пані Олександра, метаючись по хаті, далі гукнула до кухні:—Титяно, йди сюди! або візьми дитину до себе,—мені треба на часину з дому піти. Дуже пильне діло!

Застібаючи на ході пальто, учителька вийшла з Андреем Семеновичем. Швиденько подались вулицею, до отця Миколая.

### III.

Другого дня школу неначе сповнило якесь гарячкове повітря. Воно таки й справді було гаряче,—день припадав навіть дуже теплий, як для осені: сонце гріло, мов аж припікало,—все повітря було повне тим ясним промінням.

Ясно, тихо та любо. Кожному, хто не дожидав інспектора, або хто не мав іншої пильної турботи, було одрадісно й у вікно подивитись на таку годину.

Еге-ж, всякому, та тільки не нашим школьним наставникам!...

Вони всі почували себе в першому настрою, — хоч і треба було вдавати, що нічого такого особливого нема, що нічого лихого вони на себе не сподіваються...

Всі вони були в класах, вже дожидаючи, що от-от... бо було вже по 11-й годині... Прибув до школи й отець Миколай. Сидів він у класі, з старшою групою, займався законом Божим, як на звичайному урокові. Та й чом же йому не займатись? він же законоучитель у школі, — справляє належний до його обов'язок.

Отже отець Миколай розповідає про „нагорну проповідь“.

Він говорить спокійно, розмірно, як завжди, хоч пильне око постерегло-б, що рівноваги духу отець Миколай не мав. Навіть по тому, як він частенько поправляв рукави теї темно-вишневої рясни, знати було, що турбується.

А на учительку доволі було й не пильному окові глянути, щоб зауважити її турботу. Пані Олександра то підходила до стола, то брала якийсь учебник, то підходила до задніх лавок, щось там порадкувала, чи шептала, то кидала погляд на вікно, на улицу... А ось швиденько, збентежена, вийшла з класу, на ганок, прийняла з-відтіля мітлу, що забув там сторож Матвій. „Ото ще, господи, чоловік вдався!“.

Заскочила пані Олександра й у клас до Андрія Семеновича. Все мов-би було гаразд, не було чого бентежитись. Андрій Семенович з хлопцями читав, добре причесаний, статечний; червоної застіжки не було. Пані Олександра підійшла до його, щось йому на-швидку сказала нишком, далі в голос проказала знов школярам, як вони повинні встати перед начальством, що сказати на привітання; сказала й те, щоб не дуже лякалися, бо з великого переляку теж можна сказати якусь дурницю, а щоб відповідали з толком, до ладу.

Далі знов нишком сказала й учителеві:

— Ви-ж будьте ласкаві, Андрею Семеновичу, не скажіть чогось такого, як то ви вмієте!... прошу я вас!... бо то все на мені окошиться... Додержуйте гречности.

— Та знаю я без вас! що ви мене вчите?—окрисився на неї Андрій Семенович.

— Ну, добре, добре!—замахала руками учителька, щоб не роздражнювати його. І пішла знов у свій клас.

Ледь-ж увійшла, як отець Миколай встав.

— Ідуть!—мовив він, кидаючи поглядом у вікно.

Пані Олександра кинулась. Справді, на ганок сходили—пан попечитель школи, (поміщик Покровський), і він, інспектор, отой високий чорнявий пан у хвормі; з-боку плетався сусід-поміщик,—дрібненький, низенький панок,—бог його знає, де він взявся й чого йшов!...

Отець Миколай і учителька рушили на-зус-

тріч, ставши в класі перед порогом. Діти пархувались теж, повставали.

Начальство ввійшло.

Пан Покровський зарекомендував „законоучителя“ й „завідующую“—учительку.

Інспектор суворо-чемно кивнув головою учительці, а до отця Миколая підійшов і під благословеніє. Се відразу дало належний, поважний тон.

Довідавшись про те, що саме йде урок закону Божого, інспектор сказав:—Прощу вас, панотче, вести далі: ми послушаєм.

Посідали. Се-б то сів інспектор, та опекун, попечитель школи, а пані Олександра стояла при стіні. Гость-поміщик щось таке шепнув їй нишком, але вона його не чула, лише на всякий раз крутила головою, щоб він не здумав і далі зачіпати її якоюсь розмовою, бо пан інспектор вже й так зирнув на неї; вона аж одсунулась від гостя, та лапала рукою свій комірик, чи не на-бік він часом. Стояла потім як у церкві.

Погляд інспектора став лагідніший. Далі він вже уважно слухав урок, на учительку не дививсь.

Отець Миколай доказав про нагірню проповідь і потім запросив інспектора й попечителя, чи не благоугодно їм буде попитати щось таке в учнів.

Інспектор уже й сам, підходячи до першої лавки, лагодився питати школярів.

— Молитви вони знають добре?—спитав інспектор.

— А як-же, знають! на се звертається особливу увагу!—одказав отець Миколай, поправляючи рукав.

І справди, обидві молитви, що спитав інспектор,—Перед учінням, і Царю Небесний,—запитані хлопці знали добре. Спитав інспектор заповіді,—знали й заповіді.

— Добре!—проказав інспектор.—А тепер скажи лишень ти, хлопче, скільки було синів у праотця Ноя?—

Присадкуватий хлопець, Семен Леміщенко, встав бо на його було показано,—і сказав, що в праотця Ноя було три сина, а звалися вони „Сим, Хам і Ахвет“.

— „Ахвет“!—переказав інспектор, повертаючись не то з докором, не то з усміхом до пана попечителя.

Пан попечитель усміхнувся виразніше й проказав так, мов би просив вибачення за Семена Леміщенка:

— Се, бачите, Антоне Івановичу, народна ви мова! се вже трудно побороти...

— Так, се правда,—згодився інспектор,—хоч треба старатись побороти і се... Але знають вони добре. Ну лишень ти, білоголовий, розкажи, який сон бачив Іаков?

Білоголовий Яків Приходько сон про драбину



знав, а Чупрій, вже прямо на прочуд, розказав про всю пригоду з Іосифом і його братами.

Одповіді з нового заповіту були не згірші. Не знали тільки, що свято Спаса зветься Преображення, але той же самий хлопець чудово розповідав притчу про Сіяча—і пан Інспектор був утішений.

— Ваші учні знають добре! за се вам належна честь!—сказав він отцю Миколаю.

— Стараємося по мірі можливости укріпляти їх в законі віри,—одповідав, уклонившись, панотець,—се бо єсть основа всьому!—

— Звичайно, звичайно!—згожувався інспектор:—се єсть основа всьому!—

Потім інспектор додав:—А тепер дозвольте мені де-що спитати їх з иншої науки.—Тут він вдавсь вже до учительки. Питав, по яких «учебниках» вона учить і доки пройшли. Далі казав читати й розповідати «своїми словами». Один і другий школяр справилися добре.

В класі стало мовби вже не так важко дихати. Всі де-далі одсміялися більше. На обличчі в пані Олександри з'явилось щось подібне до усміху, принаймні та зморщечка що була в неї між ровами з самого ранку, тепер зникла.

Перейшли до арифметики.

— Вони у вас табличку помноження твердо знають?—спитав інспектор.

— О, як-же!—одказала з певністю учителька:—се вони давно знають!—Сказавши те, учителька зараз же духом почула, що сього не треба було додавати, але вже було пізно,—слово, мовляв, не горобець: як вилетить, то вже за хвіст не піймаєш!

Але й справди, хлопці табличку знали,—і на перші десятки, і навіть на дальші, на оті „шестю“ й „семю“.

— Добре!—сказав інспектор, перепитавши душі три:—Тепер спитаємо їх щось із устних задач. Доки вони пройшли з арифметики?

Учителька сказала, що пройшли першу частину арифметики, знають і перші правила з роздубу.

— Так... проказав інспектор. От ми, не гаючи багато часу, й перейдемо до роздубу:

— Ну, ти, бистрокий,—показав інспектор на Кузьму Тхоренка,—ти мабуть добре все знаєш! ріши задачу: „десяток оселедців коштує 40 копійок, а нѣкто купив півтора оселедця; скільки він заплатив?“

Кузьма скинув погляд на пана інспектора й мовив:

— Такого не може бути.

— Що? що ти кажеш? чого не може бути?—перепитав інспектор.

— Такого, як ви кажете,—правив знов Кузьма.

— Чому не може бути?—гостро питав інспектор.

— Того,—затаївшись одмовляв хлопець,—що півтора оселедця ніхто не продасть: або купи одного,

або вже пару, а різати ніхто не схоче, бо збавить собі оселедця. Такого не може бути!—знов закінчив школяр, ще й головою покрутив.

В учительки тьохнуло серце. Та й всі инші почули, во в класі щось дуже не добре сталося... Хіхикнув тільки гость-панок, але то вийшло ще гірше. Темне обличчя інспекторове стало ще темніше, він перше прикусив губу, а далі, кинувши зовсім хлопця, круто повернувся до учительки, мовлячи:—

— Як це вони в вас відповідають? що це за спосіб відпівданья?!—

— Вони... Вибачайте, з ласки Ва...

— Я вас питаю, що це за відпівді?!—гукнув ще голосніше інспектор, зиркаючи на пані Олександру:—Який це ви їм напрямок даєте?!

— Я... почала була знов учителька, але інспектор либонь питався зовсім не на те, щоб чути учительчину відпівді; він одповідав сам на своє питання, гримаючи так:

— Се той напрямок, що веде до шибениці! Хлопці гублять повагу до старших, гублять не тільки всяке розуміння ввічливости, чемности, вони гублять розуміння обов'язків. Ви підриваєте найпершу основу доброго, належного виховання, ви нищите молоді душі, ведете їх до погибелі,—я сказав, до шибениці. Хіба такий зухвалець,—інспектор кивнув кудись на лавку,—буде розуміти громадські обов'язки?! буде він поважати чужу власність? Я вас питаю, буде для нього що-небудь святе?!—

Пані Олександра ніяк не могла одповісти, чи буде для Кузьми Тхоренка „що-небудь святе“, чи буде він поважати чужу власність: одно те, що в горлі їй так стисло, що вона вже не могла одвести й гласу, а друге—інспектор знов не ждав її відпівді, він ще голосніше гримнув на одпівді самому собі:

— Ні, він не буде поважати чужої власности! він не матиме ніякого розуміння своїх обов'язків і йому одна дорога—піти з бомбою!—

Вимовивши це слово, пан інспектор мовби спустив тона; але те, що він сказав по сій мові, хоть було сказано спокійнішим голосом, було для пані Олександри найстрашнішим. Інспектор сказав, як одрубав:

— Так, добродійко, учителювати не можна. На учительській службі таких наставниць не держать.

На тім мові до учительки скінчилась. Інспектор вдавсь вже до пана попечителя школи:

— Ну, ходім ще до другого класу.

Пан Покровський повів інспектора до Андрея Семеновича. Учителька не знала, чи вона має теж іти, чи zostаватись... Пан Покровський махнув їй рукою, щоб zostавалась. Хитаючись, дійшла вона до стола й сперлась на його. Але не знайшла пільги коло того стола.

— Що ви нарobili?—напавсь на неї отець Миколай:—Що ви тільки нарobili?! Боже мій господи! Так все чудесно йшло, такий був надзвичайний успіх,—і ось на-тобі, в одну минуту, в одну секунду все згинulo! Отакий дешпет учинити! Що ви нарobili, що ви нарobili!

— Та хіба-то я нарobili?—покликнула учителька, й слюзи мало не бризкали в неї з очей:—І що таке особливе було? який дешпет? Нічого особливого не було!

— А! коли ви не розумієте, то що ж вам говорити!—гукав і собі отець Миколай:—А ви повинні б і те зрозуміти, що ви накоїли лиха не тільки собі, а й мені! Ви мені зопсували все моє ремонé! розумієте ви се? Ви й мені пошкодили!—

— Чим я вам пошкодила?—гукала вже й учителька:—хіба то не я вивчила їх того, що вони так добре знали й відповідали?

— Я не хочу з вами говорити,—кинув отець Миколай і гнівно пішов з хати.

За скільки хвилин шпарко вийшла й учителька.

Школярі дивилися їм у-слід, нічого не розуміючи, шд таке сталось...

Прийшовши в свою кімнату, учителька впала в подушки й плакала вже вільно... Тільки плечі двигтіли... Далі вона підвелась і не знала, що їй почать, сиділа на постелі, як кам'яна.

Коли се вбіг Андрій Семенович. Він був уже знов якийсь розкуданий, обличчя мав зпотворене, погляд лихий.

— Так!—гукнув він одразу:—сидите, одпочиваєте собі! єсть після чого! Згубили школу, згубили всіх!...

— Кого я згубила?—злісно перепитувала учителька.

— Кого? всіх!—репетував Андрій Семенович:—отець Миколай мені все розказав, оце як ті пішли.

— Хіба вже пішли?—несміло попитала учителька.

— Пішли... Чого-ж їм бути, коли той так розізлився, що й питать нічого не може, тільки до всього вяжеться!...

— Що ж у вас було?—упалим голосом питала вчителька.

Андрій Семенович перше тільки забігав по кімнаті, стиснувши кулаки, далі спинився й таки почав розповідать:

—Прийшов він до мене вже одразу змієм. Я йому рекомендую, а він хоч би палець простяг. Погляд—прямо як у того Люципера, гляне—мов не-жем крає! Ну, нічого, я думаю, може в його така звичка. Аж він і почав. Так одразу й напався. Чого се, каже, в класі такий воздух поганий! Що я йому буду казать? Виктор Павлович щось там йому об'ясня. А той дурень, панок,—чорт його знає, як там його,—якісь дурні присмішки прикладає... Ну, інспектор потім почина питати. Каза-

в прочитати з класної книжки. Прочитали. Загадав Іванові Хандрові, щоб розказав,—ну, той і розказав як слід, навіть знав, що таке „ріга“ й „тюря“, бо я вже їм добре про те все товмачив. Далі він зирк на стіну, на карти, та й питає:—з географії ваші учні мають пойняття?—Кажу, мають, у вторій групі, отсі. Він тоді прямо рукою на Африку, та до Грицька Чмеля:—Це що таке?—Африка, каже.—Ну, якого йому біса ще треба? Отже він далі:—Щож то воно таке—Африка?—Чміль каже: „сторона така“. Як визвірється він тоді на мене:—Як це ви їх учите? Він повинен відповідать—„сторона світа“, а не „сторона така“. Що се за вільнодумство таке?—І такої чортівні наговорив мені, що й слухать не хотілось. З тим і пішов. Я думаю, чи його сказило, чи що?!, прямо не міг розібрати, що се йому таке, чого він за таку дурницю визвірився! Аж тут прийшов, після їх, отець Миколай і розказав мені, що це в вас почалося, з вашої причини,—а в його теж, каже, все так добре було!.. Прямо, чорт його знає, що сталось! Тепер через вас ще чого доброго й мене в шию випхають. Оце спасібі вам!

Тут учителька скипіла теж:

— Та чого ви до мене причепились?—крикнула вона, втримуючи слюзи:—чого ви мене всі картаєте? Мені може й без вас так гірко, що й на світ не дивилась би. „Через мене“, „через мене“! Чим я винна? А як і виганятимуть, то мене-ж перше ніж когб виженуть! „Випхають“ вас! велике нещастя! вам половина горя,—самотою будиши! А от як мене „випхають“, то куди я тоді подінуся з дитиною?...

Тут пані Олександра вже не могла більше здержувати сліз, вони так і ринули з очей,—а хусточка вже й так була мокра від їх...

Андрій Семенович вибіг з хати. У дверіх він мало не збив з ніг Титяни, що йшла в хату, ведучи за руку Катрусю. Титяна тільки покликнула сама собі:—Господи святий, що це з ними починалось?—Далі, підвівши Катрусю до матері, мовила:

— Оце-ж нехай дитина вже коло вас буде, бо вже ж лани пішли собі... І панотець вже поїхали... Чого це ви плачете? Що там таке сталось? Я там трохи чула, як панотець казали сьому, Андрієві, що через якогось оселедця щось таке в вас вийшло? Який же оселедець? де він там узявся?...

— А! дай мені спокій!... люто гукнула учителька.

— Чудася!—проказала Титяна, виходячи з хати, і пішла в комору по гарбуз для поросяти.

#### IV.

Минув місяць. Се була вже не та „золота осінь“, що красувала тоді, як сталась наша „пригода“; тепер була вже осінь—скупа на барви, хирна, з смутними деревами, що ровнять убоге, позоставле листя; з хмуриим, низьким небом, що точить хо-

лодні, дрібні дощі; в суворим вітрами, що от-от навіють снігу...

На вулицях, в наших Будищах, стало дуже каліно;—хотівши пробратись по сухішому, треба було переходити хіба огородами. Як приходили школярі, особливо з дальших кутків, та хуторів, то чоботи в їх були такі, що аж страшно було глянути!...

Однак ходили. Наука в школі йшла своїм ладом. За ту школьну пригоду учитель з учительською перестали дуже журитися, бо нічого такого зловісного не було чути. А все-ж часом пані Олександра почувала, що в неї ніби скребли по серцю коті,—якась така турбота й досада часом розбірала... А тут ще й панна Оксана знов поїхала... такі швидко після теї пригоди; якось не довелось з нею навіть і поговорити як слід. До старих же панів учителька не дуже була вхожа; та ще й пан старий, зустрівшись з нею в крамничці, поговорив з нею доволі таки прикро,—з поводу того самого „дешпету“ в школі. Ну, бог з ними, чого-ж до їх і ходити!—Піти-б до матушки, так і там гніваються...

Однак, як зовсім ні до кого не ходити, то якось воно дуже вже нудно живеться...

Отож часом учителька ходила до одної панійки, що жила на другім кутку,—Ганна Степановна звалась вона. Не молода вже була, старших дочок вже заміж повіддавала. Жила вона в невеличкому дворикові; земельки при йому трохи було, (люди наймали), та садок чималий був,—теж, під добрий рік, наймалося вомусь. Та ще пані щось там плела, якісь гарусні хусточки та шаліки.—Отак, то сим, то тим, і перебивалась Ганна Степановна.

Здається, й не ходила ся панійка нікуди,—хіба коли до церкви, та ще на базар часом, у базарний день,—а про-те чисто все знала, де що робиться!

Отже раз у неділю прийшла учителька до Ганни Степановни, а вона й каже:

— Так отсе ви, голубонько, вже не будете тут учителювати? Куди-ж ви думаете податися?

Учителька поблідла, спятилась:—Як, не буду?... я нічого не знаю!... каже.

— Справді? Дивно мені се!—говорить Ганна Степановна:—а люде вже зовсім певно говорять. Кажуть би то, вже на ваше місце й иншого учителя призначено, приплють...

В учительки й серце похолело:—Хто-ж се вже?... як?... що?...

Хоч не від-разу, а таки сказала Ганна Степановна, що говорила про все те—своячка матушчина, ота що проскури пече, а вона либонь „там“, своїх чула... Кажуть би то й бомага от-от від інспектора приїде. А все пішло з того, що, мовляв, як приїздив інспектор, то дуже „не доволний“ остався школою.

Так ось воно коли виявилось, та окошилося!...

Ох, лишенько-ж тяжке! Та се-ж і зовсім було на правду похоже... Вижнуть? вже, може, й бомага йде?...Щож! хіба довго вигнати? Он, у Перещепках, учителя—в одну хвилину потурили! Ще на початку тижня вчив, а до неділі виїхав, бо сказано було—„немедлінно очистити поміщення“!

Ні жива, ні мертва сиділа пані Олександра,—зовсім умливає...

— Вам би вдаритися до панни Оксани,—радить Ганна Степановна.

— Нема її, не вернулася ще... ледве промовляє учителька.

— Та що ви, серденько, де ви справді живете, що ви нічого не знаєте?!—покликнула Ганна Степановна:—я на иншій кутку мешкаю, та й то знаю, що вона вчора прибула, а ви там під бок-ом сидите й нічого не знаєте! Се чудасія!

— Може.. Я нічого не знала,—каже учителька, а сама подумала: отсе ж мабуть именно правда тому, бо перше було Оксана зараз приходить, як вернеться, а се вже й не йде... Через такі думки, учителька смутно додала:—Та щож мені панна Оксана допоможе?...

— Як щб? Нехай своїй женишині слівце гарненьке скаже, то й квит! Чи ви може й сього не знаєте, що Оксанка йде заміж за вашого інспектора?

— За інспектора?!...

— Еге-ж! Се вже певна річ,— каже Ганна Степановна:—Що панночка збирається заміж, то я се й давнш знала, бо вже-ж не дурно пані, мамуня, спровадила швачку з містечка—сорочки й наволочки шити,—та й Лейзера кликано хутра переглянути; я тільки не знала, за кого панночка вибирається, аж отсе кажуть, за інспектора! Завтра-ж і він приїде, вже не до школи, а до молодої на зальоти...

— Хто? інспектор?—

— Та він-же. Оде-ж вони там собі в гроді женихалися, у її тіточки, а вчора вона приїхала,—тим часом сама; але казав мені Мордко,—як приходив гуси купувать,—що завтра знов посилають коней на станцію, по його, по жениха. От вам!... Біжіть, серце, прохайте швиденько Оксанку; вона-ж таки ваша кума, нехай там моторить, поки ще не пізно! Бо се-ж не безпечна річ! А ну-ж викинуть,—куди ви з дитиною подінетесь?!

— Та господи!—покликнула учителька,—та се-ж мені тоді прямо хоть з мосту та в воду!...

І не сиділа-ж довго учителька, швиденько подалась до-дому. Ганна Степановна ще тільки на хвилинку затримала: кинула їй на картах. Вийшло як раз—і король з пізньої дороги, і біля його якийсь марьяжний дзвінкий інтерес... Чимало було поганих, отих винових карт, але на прикінці,—серце заспокоїлось—на добрих картах.—Біжіть, не гайтесь!—закінчила Ганна Степановна:—та як що трапиться, то будьте ласкаві зніміть мені викроч-



ку з сорочки, Оксаниної може яка новомодня, то я своїм схочу. — Добре, добре! — гукнула учителька, цілуєчись на прощання.

## V.

Панна Оксана містилася в кімнаті на „мезоніні“ Воно то під осіняю пору було трохи вже й холоднувато на тому горіщі й звісно можна було б краще поміститися в панькому домі, та молоді панночки часом люблять поміститися трошки далі від мами й татка, — якось воно „самостійніш“!...

Прибігши другого дня ранком до панни Оксани, учителька застала її, саме як вона прибіралася.

Ще тільки ввійшла учителька, то панночка постерегла її велике стурбовання.

— Що з вами? — питала Оксана. Слова з слезами і слези з словами були одповідею на се питання.

— Пропаду я тепер! — закінчила пані Олександра: — куди я, куди я подінуся з дитиною, та ще проти зими? Нема в мене ні родичів таких, нікого!... Оксано, голубонько, ратуйте мене!... Як ви мене не поратуйте, то загину я з Катрусєю!... І за-ніщо ж нам пропадати? за таку дурницю!... Я-ж, сім літ так працювала!... Ратуйте мене, кумонько!...

— Як же я вас можу поратувати? — мовила Оксана: — може, краще — татко...

— Ні, ви, ви! — вмовляла учителька, — ви тільки слівце скажете, як приїде сьогодні... інспектор... і буде по вашому! —

— А ви вже знаєте, що він приїде? — усміхнулася Оксана.

— Знаю... казали мені... Люде кажуть, що ви... Оксаночко... за його йдете заміж?...

— Мало чого люди не накажуть! все так само усміхаючись, одмовила панночка.

— Але ви скажете йому?... ви попросите його за мене?... поки ще бумагу не приславо!...

— Та добре, я скажу. Попрошу...

З доброю надією вернулася, після тих слів, учителька до дому. Цілу ніч їй снився винувий король з ломакою в руці і дзвінкова дама з квіточкою...

Другого дня Оксана сама прийшла до неї. Застала учительку в класі. Як тільки ввійшла Оксана в клас, то пані Олександра побачила, що справу виграно. І справді, Оксана одвела учительку на оік і шепнула: — Ну, не журіться вже!... zostanie ви на місці. Я говорила і мені дано слово...

Учителька її поцілувала... Оксана потім додала: — А знаєте, що бумага справді вже мала бути... і ватне місце вже намічалось иншому...

— От, бачите! значить, правду казали! —

Хотілося учительці розпитати Оксану, що їй, —, та вже нехай иншим разом, подумала вона. Замість того спитала: — А інспектор не приїде до школи? —

— Не знаю... може, згодом і приїде, — казала Оксана, з усміхом

— О! чуєте ви, хлопці, — вдалася учителька до школярів, — інспектор знов у село приїхав, може зайде в школу, то глядіть ви мені, шануйтеся, не говоріте нічого такого! Найпаче ти Кузьмо, шануйтеся, не будь таким дуже язикатим! — Ну, знатимеш, як треба сказати, „скільки півтора оселедця стоїть“?

— Та я й тоді знав! — гукнув Кузьма Тхоренко: — тільки я й тоді, й тепер думаю, що півтора оселедця ніхто не продасть. Ну, та вже того не казатиму, коли на вас зате так напався отой дурний пан! —

Пані Олександра похолола...

Але Оксана засміялась, мовлячи: — Він не дурний, а тільки строгий. Ну, та вже він подобішив!... Поцілувала учительку й швиденько вибігла.

Учителька догнала її на ганочку, міцно обняла й чуло промовила:

— Спасибі-ж вам, голубонько!... Поратівнице наша! — І радісними очима дивилася Оксані в слід. Верталася потім у клас, мов би її хто „на сто коней висадив“!...

Олена Пчілка.

\* \* \*

Склав би я тобі пісню весняну,

Та осінній хмурий думи,

Мов те чорнес хижее птаство,

Надо мною буяють вороже.

Дав би я тобі повнес щастя,

Та недоли всевладні хмари

Щастя того блискучес сонце

Заступили на віки від мене,

І я міг лише дати тобі серце...

Правда, це не коштовний дарунок,

Але щирий за те він без краю, —

Бережи ж його пильно, голубко.

Може статися, приїде година,

І замовкне те серце на-завжде,

І ніколи тоді не почувш

Ти вже пісні осінньої його.

І тобі буде тяжко без неї,

І не збудять весняні згуки

Тихим жалем повитого щастя,

Що нам душу колись осіяло.

Павло Мазюкевич.

Кали.

## Українське слово й мистецтво.

♦♦ **Хоровий збірник.** Видавництво „Торбан“, у Львові, видало 7-ий і 8-ий випуск „Пісень на мужеский хор“, положених на музику Т. Ярославенком. В 7-му випуску є спів „Стяг“, слова П. В., а в 8-му випуску — „Фіналь“, слова В. Пачовського. Ціна — 80 сотиків за один примірник партитури. Часопис „Руслан“, повідомляючи про це, додає, що обидві пісні визначаються гарною мелодією і ввійдуть хутко в репертуар галицьких українських хорів. Не пошкодило-б і нашим хоровим товариствам спроважувати собі новини галицької української композиції; се придалось-би до поширення їх і до надання більшої розмаїтості нашим хоровим концертним програмам, — бо такі вже ті програми, хоч і гарні, та за-надто відомі нашим слухачам.

♦♦ **Захід з новим українським часописом.** В Петербурзі подано заяву градоначальникові про те, що в сьому городі має виходити українською мовою, 1 раз на місяць, літературно-науковий часопис „Українець“. Видавцем часопису буде В. Мороховець. (Слово).

♦♦ **Нове українське видавництво.** Гурток української інтелігенції у Кам'янці заходився коло видання українських листовних карток з мистецькими малюнками на теми з кобзаря Т. Шевченка. Все видання цілком буде присвячене Шевченкові й увесь прибуток піде на збудування пам'ятника Кобзареві. Де-які картки вже готові: — це ілюстрації до „Катерини“, „Тополі“, „Назаря тодолі“ та інші. На чолі справи сього видання стоїть відомий український художник, В. Развадовський, з своєю школою. Картки будуть друкуватися з границею.

♦♦ **Нові книжки.** Цими днями у Києві вийшов з друку пятий том творів Ів. Нечуя — Левицького; в йому видруковано відому його повість „Хмарі“. Вперше цю повість було видруковано в 1874 р. у Києві, після того всі заходи коло нового видання „Хмар“ в Росії не могли здійснитися через цензурні умовини.

♦♦ В Катеринославі видруковано невеличке видання Д. И. Яворницького (Д. И. Эварницького) під заголовком: „Христосв серці чоловіка“.

♦♦ Петербурське „Благотворит. об-во изданія церковных книг для народа“ видало такі нові книжки: Вас. П. Мазуренко. Про хмію, з малюнками, № 54. і В. Доманицький. Товариські крам'яці, видання друге, № 39. („Рада“).

♦♦ В Києві друкується II випуск „Оповіданнів“ Імени Пчілки“. В сей випуск увійде 4 оповідання: „Три алянки“, „Збентежена вечеря“, „За двором“ „Пожди, бабо, нових правів“.

♦♦ **Українське драматичне товариство** — почало грати в Саратові з 3-го березня, в театрі Очкина, під орудою відомого артиста К. Ванченка.

У репертуар увійшли такі нові п'єси: „Мазепа, гетьман України“, „Богдан Хмельницький“, „Мурло“, „Весняний промінь“, „Недолюдки“, „Погром“, „Вихрест“, „Голодранці“, „Вітрогони“. Товариство має добрий успіх; з Великодня почне грати в Уральську.

## Вечер Київської Просвіти вв' пам'ять Шевченка, 12-го Березня.

Великий Соловцовський театр, де відбувався сей вечір, був повний. Програма вечера була дуже велика.

Вечір почався відчитом д-ія Єфремова про „пам'ятник Шевченкові“: говорилося, що найкращий пам'ятник Кобзареві — „в серцях наших“; далі, що такі й матеріальний пам'ятник треба поставити; — при тім було подано відомості, як стоїть справа збирання грошей, на пам'ятник Шевченка в Києві. — Потім були живі картини, поставлені Ф. Красицьким. Картини не вдалися. Невдало було вибрано саму тему: „Садок вишневий коло хати“. Віршик чудовий, але не дає картинного матеріалу.

В першій картині ішов рядок людей з мішками на плечі, а в другій — лежали якісь повкривані постаті; близько їх стояла дівчина, а за тином хлопець.... Краще вже було-б помістити „улицю“, групу дівчат, з співом за сценою, а не так, що перше вийшла артистка на сцену й проспівала, як звичайно в концертах, під фортеп'яно, („Садок вишневий“), потім стало темно і дуже довго не було нічого, далі в'являлися картини... З Кобзаря можна вибрати далеко показніші теми для живих картин і далеко краще їх подати.

Потім були декламації й співи. На жаль, супроти оповіщення, не прибув артиста Багров і через те з декламаторів виступав тільки один, — д-ій Ю. Лисенко.

Декламаторок виступало — три: М. Старицька, та її учениці — Валерик і Дорошенкова (в дуже гарному історичному вбранні). Д-ка Старицька завжди має великий успіх, виступаючи з декламаціями, на сей же раз вона читала особливо гарно. Її учениці мали теж успіх.

В музичній частині відзначилася, звичайно, гра М. Лисенка, — публіка дуже вітала його. Співи найкраще вийшли в артиста Мишуґи: гарно він виспівав „Огні горять“, а ще краще „Чого мені тяжко“. В виконанні сього співу було дуже багато й співочого, й драматичного хисту. Сподобався публіці й спів оперної артистки — польки. Йї багато плескали, а вона одповідала дуже гречними „реверансами“... Після намогання „bis“, артистка де-кого здивувала, проспівавши — польський романс, про якое кохання... А спів „на біс“ оперного ар-

тиста Цесевича з'явився вже прямо ложкою дьогтю серед інших співів: після поважних номерів, артист проспівав,—(аж двічі),—комічний номер: „Тепер я турок не козак“ (із „Запорожця за Дунаєм“). Правда, виконання „смішного“, як і завжди, легко було „зорвать аплодісмент“,—несамовитий!—але дивно, як таки д. артист міг забути, що він брав участь в поважному, ідейному вечері вшанування Шевченка і що опереточні виступи мали бути просто образюю пам'яті поета.

Ми вже раз говорили, що Просвіті прямо таки слід би добрати яких рішучих способів, щоб на її вечерах не було таких ложок дьогтю, неподобних „bis“ 'ів.

Вертаючись до вечера, слід спогадати дуже гарну, ніжну гру на скрипці, артиста Пуліковського. Не сказати, щоб і зограна ним мазурка Венявського та інше таке особливо підходили до програми вечера, але се хоч не був комічний, „опереточний“ номер...

Значну частину програми вечера зайняли хорові співы, але вони були щось-то не дуже вдатні... Співалося мляво, безвиразно і, в солістів,—безголосо, а в гурті, часом—розголосно, розходячись і з дірігентом, і з акомпаніментом... Нам здається, що „любительских“ хорів для вечера не слід збирати таких дуже великих (було душ 150). Люде це все—вільні, ні від якої „дірекції“ не залежні, співають дармо; отже—чі їх збереш всіх на репетиції? чі їх можна, в такій масі, привести до якоїсь гармонії в співі, в костюмах, та й в поведінню на сцені?...

Хор був „у національнім убранні“, але що то були за убори! Інші постаті, в тих червоних жупавах, укритих силою блискучих цяцьок,—скидалися на жар-птахів, а жіночі убрання, в більшій частині, були теж такі строкаті, такі „переборщені“, що аж жаль було дивитися на їх!.. Булоб до-ладу, як би хто тямущий хоч подивився раніш на здобуті убори, та вмовив-би, що те кружево, або ті занадто перісті керсети й попередниці, ті занадто пелехаті вінки, та збруя замість наміста—просто не можливі і зовсім не гарні!...

Здається нам, що все це таки можна-б владнати...

У всякім же разі, хоч у вечері Просвіти було де-що й не-доладно, але було в йому й багато гарного.

Артистичній Комісії Просвіти було дуже багато роботи—і за се їй належить велика подяка, бо праця та була не марна.

Дуже добре зробили впорядники, що віддали три ложі для селян. Там сиділи старі й малі, жіноча й чоловіча громада. Як вони втішалися, з якою увагою слухали! як молодь плескала в долоні!...

## Карл Маркс.

14-го Березня скінчилося 25 літ, як умер К. Маркс, найбільший учитель міжнароднього соціалізму.

Велику розумову силу Маркса визнають навіть його супротивники. Один з його найблизших товаришів, Ф. Енгельс, пісав в день смерті Маркса: „Я не можу уявити собі, що сей геніальний розум перестав жити своєю великою думкою пролетарський рух всього світу. Всім, чим стали ми, чим став сучасний рух, ми завдячуем йому, його теоретичній і практичній роботі; без нього ми до сеї пори оставались би безпомічними й безпорадними“.

І дійсно, з іменем Маркса зв'язана історія всього сучасного робітничого руху. Позаяк в кількох словах не можна визначити зміст тих знаходів і дослідів, що вславили ім'я К. Маркса і зробили його відомим всьому світові, то ми подамо лише коротеньку його біографію.

К. Маркс родився в Трірі 5-го жотня 1818 р. По скінченню середньої школи в 1835 р., Маркс вступив попереду в Боннський, а потім в Берлінський університет, де пильно займався правничими науками, а разом з тим філософією.

Рoku 1842 Маркс став редактором „Рейнської газети“, але вона через рік була закрита за свій опозиційний напрям. Тоді Маркс переїхав у Париж, де разом з А. Руле видавав „Німецько-Французький що-рочник“. Незабаром його вигнали з Парижа і він поїхав до Брюсселя, де вступив у „союз комуністів“, першу міжнародню організацію пролетаріата. На конгресі цього союзу, року 1847-го, Марксові й Е. Енгельсу було доручено зложити найважливіші основи партії, звівши під назвою „Маніфест Комуністичної Партії“.

Рoku 1848 Маркса арештовано і вигнано з Бельгії. Повернувшись до Германії, він починає видавати „Нов. Рейн. газету“, але через рік її було закрито пруським урядом. Марксові нічого не зоставалося, як покинути рідний край. Він поїхав до Лондону і там цілком віддався науці.

1859 року вийшов знаменитий твір „До критики політичної економії“. Коли 1864 р. був заснований „Інтернаціонал“, то Маркс став головним його учасником. Він зложив вступну промову, програм і статут сеї організації. Дуже близьку участь він приймав в організації і виборі програму германської соціально-демократичної партії.

В 1867 р. виходить вінець його творів, I-й том „Капітала“. Невсипуща робота й тяжкі втрати в сім'ї надірвали здоров'я Маркса і 14-го Березня 1883 року він помер. „Могутній розум другої половини XIX віку перестав працювати“.

Н. А—в.



## Дописи.

**Полтава** (городські справи). Поки там у далекому Петербурзі рішають нашу долю, поки літають у вебі журавлі, треба в себе дома ловити синиць, бо хатні справи не ждуть. Ото-ж на засіданню таки нашої хоть не державної, а все-ж доволі повновладної—городської Думи рішались наші власні городські діла. За голову був член Думи Г. Маркевич,—отой самий, що то ви читаете—має друкарню й книгарню на бульварі нашого Ів. Котляревського. Вийшло однак, що таки одна з наших поважних справ, доложених на сьому засіданню, залежить,—та ще й як!—від того далекого, але всемогутного Петербургу. Справа, бачите, в тім, що Полтава, яко город, хоче, щоб їй було заплачено за ту землю, що відійшла, (звісно, таки чималенько), під залізну дорогу; а хтось там не дуже то кваниться віддавати ті гроші... Ну, подавався наш думський уряд „до пана“, в Петербург. Либонь пішли там „междувѣдомственные совѣщанія“. Річ воно довгенька, звісно... Та отсе доложено було нам таке: председатель Ради міністрів, поміркувавши з міністром „путей сообщения“, сказав, що справу города Полтави поставлено на добру стежку,—що їй дано буде „швидкий ход“. Коли саме того „вожуха“ дождеться Полтава—не відомо, а все-ж від того слова мов-би трохи „по-теплішало“!

А то ще розбіралися на засіданню театраль-но-предприємські справи: один добродій з Одеси, якийсь Бродський, (міркую, що єврей) подавався в нашу Думу з таким проханням: щоб йому дозволено було в нашому „Просвѣтительному зданію імені Гоголя“, чи простіше сказати—в театрі, на самісінькій заслоні, чи на тому „занавѣсѣ“, чіпляти, під час представлення, всякі оповістки, про се, та про те. Театральна комісія й думські збори тее прохання одкинули. Та воно й справді: хоч за те право капнуло-б може в городську касу чималі гроші, та бог з ними, „бо не самими грошима жива буде людина“! Де-ж таки: тут одірвешся од теї меркантильної що-денщини, сидиш у театрі, а тут тобі перед очима, на заслоні,—оповістка з якою небудь колошою заграничної фірми, або з чоботом Кагана, чи свіжими оселедцями, що прийшли до Скриньки, або й з рекламою яких небудь ліків від непевних хвороб, таких, що про їх „не у всякому товаристві й згадати можна“. Ні, се не подоба! Храм мистецтва—теж храм, і з його теж слід виганяти всяку крамарщину—„вервієм“! Щось подібне й сказали. Ото й добре. А один крамарський захід таки ухвалили: просив один чоловічок збудувати на власній землі кам'яницю, а в ній він заведе театр сінематограф. Ох, місце-ж хороше!—на розі Мало-Петровської улиці, чолом на Петровську площу! Як би на мене, то не слід такого заводити: театр-то воно театр, але на мою думку,

сінематограф—найдурніший театр у світі! Ну, та вже стоятиме той будинок; а може-ж у йому колись щось і розумніше покажуть.

Ще говорили про сніг. Еге-ж, про сніг, отой, що часом кучугурами лежить на улицах. Губернатор казав, чи не слід би видати якісь нові постанови про очищення улиць. Так санітарна комісія сказала, що то „зайвий захід, вивозити сніг кудись „на свалку“, що буде добре й так, як тепер“. Чи добре, хто його зна, а що дешевше, так як тепер, то безперечно: оце-ж таки колись весна справді настане, сонечко святе пригріє,—то й сніг розтопить, а баціла (не тут споминаючи), який траниться,—підсушить. Цур йому! А то ще згрібай його, та вози на возах... А скільки-ж то грошей коштує?... І батьки наші й діди того не знали, щоб сніг возить! Вигадають же люди отаке!... Отже-ж таки хотять люди щось новомодне заводити і в Полтаві. Та все добродії знаходяться з-окола: хтось із Києва подався до нашої Управи, що він може завести в Полтаві електричну конку (воно то говориться „трамвай“, та я вже так кажу, як воно „в просторѣчї“ говориться).—На се звернули увагу, і на сьому-ж таки засіданню вибрали комісію, „трамвайну“: вибрано туди Горонескуля, Зав'яківського, Оголівця, Попова, Стеценка, та ще кількох. Видно, ця справа зацікавила й багато інших горожан, бо знайшлося чимало членів, що просили, чи неможна й їм ходити, та слухати, що розважатиме комісія?

Ще-ж одну мудрацію ухвалили: щоб за для освітлення города замінити електричні мотори Зігеля; тут уже таке круте слово, що не кождий і вимовить: замінити ті мотори Зігеля—антрацітовими *изогонериторами*. Отаке слово!... Вся ця справа з моторами вже либонь така мудра, що загадаю аж трьом полтавцям, добродіям Рафальському, Попову й Хабурові, поїхати повчитися—в Київ. Д—ій Горонескуль радив їм, щоб вони заїхали ще й у Чернігів,—довідатися, що воно за знак, що в Чернігові горожане за електричність платять куди дешевше, хоть там діло ведеться з під'яду, а в Полтаві, де цю справу відає городський уряд, горожан обложено за електричність—дорожше. Хто його зна,—може якісь там інші умови! Нехай добродії подивляться, як воно в людей, то тоді, може, й у нас кращий лад знайдеться, ніж тепер.

Отакі, бачите, все справи були. Нікаторої політики!—бо ми-ж уже для політики послали людей у петербурзьку Думу, державну; а тут, кажу, хатні справи розважаємо... І вони своє право мають!—Не можна й без їх обійтись!

Полтавенко.

Редакторка-видавниця *О. Косач (Олена Пчілка)*.

## О П О В І С Т К И.

Если Вы ожидаете или желаете получить от своих родственников „Шифскарты“, то пишите Вашим родственникам, чтобы они обратились лично или письменно исключительно к фирме:

**C. B. Richard & Co. 31/33 Broadway, New-York.**

у которой они получают вѣрные настоящіе шифскарты для прохода прямымъ сообщеніемъ на устроенныхъ по новейшей системѣ скорыхъ пароходахъ „Добровольнаго Флота“ изъ Либавы въ Америку. Генеральные представители въ Либавѣ: „Нин, Фальтъ и Ко.“ отвѣчаютъ на всякія запросы охотно, подробно и бесплатно. **Ш. Шуръ, Либава.**

Съ совершеннымъ почтеніемъ

## М Е Т А.

ЧАСОПИСЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОСТУПОВИХ ЖІНОК.

Виходить в Галичині, у Львові, двічі на місяць.

Видає і відповідає Дарія Старосольська. Випускає Редакційний Комітет.

Передплата до кінця року 3 корони, окрім числ 10 сотиків.

Адреса: Львів, Ринок, № 10.

## РІДНИЙ КРАЙ

часопись тижнева, — літературна й громадська,

з місячним додатком

## „МОЛОДА УКРАЇНА“.

Виходить в Києві, під редакцією О. Мосач. (Олени Пчіла).

ЦІНА: на рік — 4 кар., на пів-року — 2 кар., на 3 місяця — 1 кар.

„МОЛОДА УКРАЇНА“ окрім — 2 кар. на рік.

За границю: на рік з додатком „Молода Україна“ — 6 карб.; на пів-року — 3 карб.

Рідний Край без Молодої України — 3 карб. на рік; на півроку — 1 карб. 60 коп. і на чверть року — 85 коп.

Адреса Редакції й контори: Київ, Благовіщенська, № 97.

## Українська книгарня.

Київ, Безакієвська, 8.

Усі українські книжки і часописи. Складає бібліотеки на різні ціни. Каталог висилається.

Рокові передплатники можуть виплачувати передплату частками в 2 строки: на 1 янв 3 карб. і на 1 апр 3 карб. і в 3 строки на 1 янв. 2 карб., на 1 февр. 2 карб. і на 1 марта 2 карб.: „Кобзарь“ буде розіслано всім роковим передплатникам в м. январі.

Київ, електрична друкарня **К. Н. Милевського** і **Б. В. Владимірська** ул., 31.

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА

на  
ТЕРСКІЯ ВѢДОМОСТИ

въ 1908-мъ году (41-й годъ изданія).

**Выходятъ ежедневно,**

за исключеніемъ дней послѣдпраздничныхъ,

**по слѣдующей программѣ:**

ВЪ ОФИЦІАЛЬНОЙ ЧАСТИ печатаются текущія распоряженія правительства и мѣстной администраціи а также казенныя и частныя объявленія.

НЕОФИЦІАЛЬНАЯ ЧАСТЬ заключаетъ в себѣ слѣдующіе отдѣлы: 1) Столичная почта; 2) руководящія статьи; 3) статьи и сообщения мѣстныхъ нуждъ или изученія области въ историческомъ, экономическомъ, этнографическомъ, хозяйственномъ и т. п. отношеніях; 4) мѣстныя извѣстія; 5) по области; 6) наши корреспонденціи; 7) обзоръ печати; 8) по Кавказу; 9) по Россіи; 10) внутреннія хроника; 11) наблюденія и замѣтки; 12) театр и музыка; 13) критика и библиографія; 14) иностранныя извѣстія; 15) вѣсти съ Дальняго Востока 16) телеграммы; 17) фельетонъ; 18) между дѣлом; 19) разныя извѣстія 20) справочныя свѣдѣнія.

**Условія подписки съ пересылкою и доставкою:**

|           |           |           |            |           |            |
|-----------|-----------|-----------|------------|-----------|------------|
| На годъ   | 6 р. — к. | На 8 мѣс. | 4 р. 50 к. | На 4 мѣс. | 2 р. 50 к. |
| „ 11 мѣс. | 5 „ 75    | „ 7 мѣс.  | 4 „ —      | „ 3 мѣс.  | 2 „ — к.   |
| „ 10 мѣс. | 5 „ 50    | „ 6 мѣс.  | 3 „ 50     | „ 2 мѣс.  | 1 „ 50 к.  |
| „ 9 мѣс.  | 5 „ —     | „ 5 мѣс.  | 3 „ —      | „ 1 мѣс.  | 1 „ — к.   |

Перемѣна адреса 20 коп.

Подписка принимается въ областной типографіи: Владикавказъ, Сергіевская улица собст. домъ, № 10.

Телефонъ № 72.

Редакторъ **Н. П. Волковъ.**

## ОТКРЫТА ПОДПИСКА

на 1908 год.

НА ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

## „КИЕВСКАЯ МЫСЛЬ“

съ еженедѣльными иллюстрированными приложеніями.

**УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:**

на 1908 годъ.

На 12 мѣс. — 11 р., на 11 мѣс. — 10 р. 40 к., на 10 мѣс. — 9 р. 50 к., на 9 мѣс. — 8 р. 60 к., на 8 мѣс. — 7 р. 70 к., на 7 мѣс. — 6 р. 80 к., на 6 мѣс. — 6 р., на 5 мѣс. — 5 р. 30 к., на 4 мѣс. — 4 р. 30 к., на 3 мѣс. — 3 р. 30 к., на 2 мѣс. — 2 р. 30 к., на 1 мѣс. — 1 р. 20 к.

Разсрочка для подписчиковъ: 1) Въ 2 срока — 1-й взносъ при подпискѣ — 6 р. и къ 1-му іюня — 5 р. 2) Въ 3 срока — при подпискѣ — 4 р., къ 1-му апрѣля — 4 р. и къ 1-му августа — 3 р.

Редакція и главная контора помѣщаются по Владимірской ул. въ д. № 46, вблизи городского театра.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT  
URBANA-CHAMPAIGN